

Ж.С.Сапарбекова^{1*} , Г.Г. Нурахметова¹ , Б.Т.Тлеулесова² , Б.С.Абдуллаева³ ¹Әл -Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, 050038, Алматы қаласы²Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, 030000, Ақтөбе қаласы³Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, 120014, Қызылорда қаласы*e-mail: zhake9344@mail.ru

ЗАМАНАУИ СОТ ЖҮЙЕСІНДЕ BIG DATA ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ПАЙДАЛАНУ

Андатпа

Зерттеудің өзектілігі сот жүйесінде Big Data және жасанды интеллектті қолданумен байланысты мәселелерді шешу қажеттілігімен түсіндіріледі. Электрондық сот төрелігі азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын тез және тиімді қорғауға, сот төрелігін қолжетімді және ашық етуге мүмкіндік беретін сот жүйесін жаңғыртудың негізгі векторларының бірі болып табылады. Сот жүйесінің негізгі міндеттері IT сервистері арқылы сот төрелігіне кедергісіз және ыңғайлы қолжетімділікті қамтамасыз ету, сот өндірісін автоматтандыру және озық халықаралық тәжірибені ескере отырып, үлкен деректермен жұмыс істеу, соның ішінде, электронды соттарды, қылмыстық істерді басқару жүйелерін, сөзді таныту функционалдығын құру, оны мәтіндік форматқа түрлендіру, жұмыс процестерін автоматтандыру.

Мақаланың мақсаты-қазіргі сот жүйесінде үлкен деректер мен жасанды интеллекттің қолданылуын зерттеу. Азаматтық процесс, сот төрелігі сияқты соттарда жасанды интеллектті қолдану тиімділігін арттырып, оның адам құқықтарын қорғау әлеуетін күшейтті. Прокурорлар азаматтар мен бизнестің құқықтарын, қоғамдық мүдделерді қорғау үшін смарт шешімдерді пайланады.

Азаматтық сот процесінде қазіргі таңда негізгі мақсаттардың бірі болып - IT-сервистер арқылы сот төрелігіне кедергісіз және ыңғайлы қолжетімділікті қамтамасыз ету, сот ісін жүргізуді автоматтандыру және озық әлемдік тәжірибені ескере отырып, үлкен деректермен жұмыс істеу, оның ішінде электрондық соттарды, қылмыстық істерді басқару жүйесін, сөйлеуді тану функционалын құру, оны мәтін форматына түрлендіру, жұмыс процестерін автоматтандыру болып табылады.

Адвокаттар ақпаратты талдаудың жаңа технологиясымен бетпе – бет келетін тағы бір сала-адам үшін шешім қабылдай бастайтын алгоритмдерді әзірлеу үшін үлкен деректерді пайдалану болып табылады. Міне осы бағдарламаларды қолдану ең проблемалық мәселелердің бастамасы болып табылады, атап айтқанда, заңгерлерге қателіктер туындаған жағдайда құқық қолдану туралы сұрақ туындайды. Сондықтан бұл мақаладағы зерттеулер көптеген заңгерлерге үлкен деректерді қолдану барысында пайдалы септігін тигізетіні сөзсіз.

Негізгі сөздер: үлкен деректер, жасанды интеллект, сот жүйесі, ақпараттық қауіпсіздік, цифрландыру

Кіріспе

Қазіргі уақытта қазақстандық соттарда сот ісін жүргізудің барлық түрлері бойынша барлық істер электрондық түрде қаралады, ал 2025-2026 жылдары азаматтық істер толығымен цифрлық форматқа көшірілетін болады. Интернетте әр минут сайын 100-ден астам жаңа құжаттар жасалады. Ақпараттың үнемі өсіп отыратын көлемін ахуалдық орталық 850 индексі түрінде өңдейді. Осылайша, сот ісін жүргізуде үлкен деректерді пайдалану цифрландыруға жағымды әсер ететін ақпараттың үлкен көлемін жүйелеуге мүмкіндік береді [1].

Әділет министрлігі «цифрлық нотариустар», «электрондық комендатуралар», «аутентификация реинжинирингі», «электрондық атқару өндірістері», «онлайн-дауыс беру және осы тіркеу», сондай-ақ мемлекеттік қызметтерге смартфондар арқылы қол жеткізуді әзірлейді. Осы бағыттардың барлығы әлеуметтік маңызды және мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыруға және азаматтардың құқықтарын қорғауды күшейтуге бағытталған. Қазіргі таңда сот төрелігінің тиімділігі жөніндегі Еуропалық комиссия (CEREP) 2020 және 2022 жылдарға арналған соттардың IT-технологияларды пайдалануы бойынша 47 елдің арасында 4-ші орында.

Соттарда ақпараттық технологиялардың дамуына «Сот кабинетінің» жұмысы, 30-дан астам елмен онлайн-рәсімдер, соттардың интеграциясы, аумақтан тыс юрисдикцияны енгізу және Қарулы Күштердің жаңа IT - өнімдері-жасанды интеллект және роботтандыру элементтері бар «цифрлық сот сарапшылары» түрткі болды. Мұндай жүйелер заңгерлерге сот процесінің нәтижесін болжап қана қоймай, сотта мінез-құлықтың оңтайлы стратегиясын таңдауға ғана емес, сонымен қатар дауларды шешу оңайырақ юрисдикцияларды таңдауға көмектеседі [2].

Жасанды интеллект және үлкен деректер тақырыбы бүгінгі күні ең көп талқыланатын тақырыптардың бірі болып табылады. Тұжырымдама: жаңа технологиялар біздің өмірімізге енеді және олардың дамуы нәтижесінде өзгерістер болады. Кейде олар қалыптасқан ережелер мен мінез-құлық стереотиптерін өзгертеді. Үлкен деректерді пайдалану уақытты қажет етеді. Үлкен деректер жүйелерінің, соның ішінде құқықтық жүйелердің пайда болуы мен қолданылуын азаматтар мен кәсіби топтар әр түрлі қабылдайды және бағалайды. Big Data немесе үлкен деректер – бұл үлкен көлемдегі құрылымдалған немесе құрымдалмаған деректер массивтері ретінде қарастырылады. Бұл мәліметтер статистика, талдау, болжау және шешім қабылдау үшін пайдалану барысында автоматтандырылған құралдардың көмегімен өңделеді.

«Үлкен деректер» терминін алғаш рет Nature журналының редакторы Клиффорд Линч 2008 жылғы арнайы шығарылымында қолданысқа енгізді [3]. Ол әлемдегі ақпараттың жарылуы туралы айтты: 2011 жылға дейін үлкен деректер тек ғылыми және Статистикалық зерттеулер аясында талданды. Алайда, 2012 жылдың басынан бастап деректер көлемі соншалықты үлкен масштабқа дейін өсті, сондықтан оларды жүйелеу және практикалық қолдану қажет болды.

«Үлкен деректер» термині туралы алғашқы кең тарауды Nature журналының редакторы Клиффорд Линч 2008 жылдың 3 қыркүйегінде жазды: «үлкен көлемде жұмыс істеу мүмкіндігін ашатын технологиялар қалай дамиды? Өңделетін деректердің саны мен әртүрлілігінің жарылыс құбылысы және саннан сапаға әлеуетті секіріс парадигмасындағы технологиялық перспективалар туралы материал жинақталады». Бұл Термин ағылшын тілінде сөйлейтін іскерлік ортада жиі кездесетін «үлкен мұнай» және «үлкен кен» метафораларына ұқсас ұсынылды.

Басқалары, әсіресе ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласында азаматтар мен ұйымдардың құқықтарының ықтимал және кейде сөзсіз бұзылуынан қорқады және қорқады. Алайда өмірді тоқтату мүмкін емес.

Big Data технологиясы қазірдің өзінде жақсы жұмыс істеді деп саналады. Олар құқық қорғау қызметінде де өз орнын табады. Бұл тәжірибе кеңейіп келеді. BigData технологиясын құқық қолдану практикасында қолдану сөзсіз. Мәселе мынада, бұл технологияларды қолданудың нақты құқықтық реттелуі әлі жоқ. Осыған байланысты Big Data технологияларын құқық қолдану практикасында, оның ішінде сот практикасында қолданудың шекаралары мен мүмкіндіктерін анықтау қажеттілігі туындайды. Технологиялық құрылғылар мен үлкен деректерді тасымалдаушылардың тәуелсіз қызметінің салдарын құқықтық бағалауға қатысты көптеген сұрақтар бар. Құқық қолдану қызметі құқықтық қатынастар жүйесі болғандықтан, құқықтық реттеу мәселесін құқықтық қатынастар доктринасы тұрғысынан қарастырған жөн.

Халықаралық рейтингтерге сәйкес, Қазақстан цифрландыру саласындағы ең табысты елдердің бірі болып табылады. Осыған байланысты сот органдары да цифрлық үкіметтің дамуына лайықты үлес қосқанын атап өткен жөн. Үлкен деректерді пайдалана отырып, заңгерлер жұмысының негізгі бағыттарының бірі заңнамадағы сәйкессіздіктерді анықтау мақсатында тергеулерді автоматтандыру болып табылады. Мұндай деректер көбінесе, атап айтқанда, қандай заңдар қабылданатынын болжау үшін қолданылады. EGov мобильді қосымшалары 1000-нан астам мемлекеттік қызметтерге қол жеткізуді ұсынады (2022 жылы

18,5 миллион қызмет және 2023 жылдың I тоқсанында 4,7 миллион қызмет). Екінші деңгейлі банктер мобильді қосымшаларында 16 түрлі мемлекеттік қызметтерді ұсынады. Бір қызмет көрсету нүктесіне тәуелділіктен құтылу үшін сыртқы платформалардағы қызметтер қажет. Қазақстан БҰҰ-ның онлайн-қызметтерді дамыту рейтингінде 8-ші орында (92% электронды түрде ұсынылады).

Мемлекеттік басқарудың цифрлық трансформациясы басталды, бұл енді процестерді автоматтандыру ғана емес, технологиялық призма арқылы процестерді қайта қараудың жаңа тәсілі. Реинжиниринг қолданыстағы бизнес-процестерді цифрландыру арқылы мемлекеттік органдардың қызметін оңтайландыру құралы ретінде енгізілді. Бизнес-процестерге бекітілген барлық функциялардың тізімі жасалды. Мемлекеттік органдар бұл процестердің қандай жүйелерде орындалатынын көрсету үшін сәулет порталын толтырады.

Интернеттің болуы және ұлттық мәліметтер базасын жаппай цифрландыру сот ісін компьютерлендіруге мүмкіндік берді. Сот ісін жүргізудің барлық түрлерінде іс материалдары электрондық түрде қалыптастырылады. Ең қиыны қылмыстық іс жүргізуді цифрландыруды енгізу болды; 2018 жыл ауырлығы төмен бір эпизодтан басталды. Алғашқы үш жылда цифрландырылған қылмыстық істердің үлесі 15% - дан 30% - ға дейін өсті.

Өткен жылдың екінші жартысынан бастап тергеу органдары қылмыстық істерді басқаруды толығымен дерлік цифрлық форматқа ауыстырды. Жыл соңына дейін олардың үлесі 73 пайызға жетті және Біз 2024-2025 жылдары қылмыстық істердің 100 пайызы электронды түрде қабылданады деп күтеміз. Әр минут сайын біздің жүйелерде 100-ден астам жаңа құжаттар жасалады. Біз үнемі өсіп келе жатқан құжаттар көлемін басқаруды үйренуіміз керек еді. Ол үшін ахуалдық орталық құрылды. Дұрыс бағдарламалар мен алгоритмдердің көмегімен әр құжатты сотқа түскен сәттен бастап нақты уақыт режимінде көруге болады және іс жүргізу мерзімдерін сақтау, соттағы істер саны және істер санаттары сияқты ондаған аналитикалық есептерді автоматты түрде қалыптастыруға болады.

850 көрсеткіш бойынша деректер республика бойынша ғана емес, өңірлер мен ең шалғайдағы кемелер бойынша да қолжетімді. Басқаша айтқанда, кез-келген қызығушылық туралы ақпаратты берілген параметрлер бойынша аналитикалық есептеулер арқылы алуға болады. Бір уақытта электрондық қол жетімділіктің бірыңғай терезесі ашылды. Әлемнің кез келген нүктесінен Интернетке қол жеткізе алатын пайдаланушылар сотқа мобильді нұсқада қол жетімді электрондық сот кеңсесі арқылы жүгіне алады.

2015 жылы шағымдардың тек 5 пайызы электронды түрде жіберілді, бірақ қазір бұл көрсеткіш 90 пайызға жетті. Әдейі алынған қалған 10 пайызы сканерленеді және одан әрі электрондық сот ісін жүргізу алгоритмімен өңделеді. Сот процесі онлайн режимінде де жүзеге асырылуы мүмкін. Жыл сайын 30-дан астам елде берілген және ұсынылған сот процестері тіркеледі. Соттардың енді белгілі бір аймаққа байланбағанын мойындау азаматтық сот ісін жүргізуде аумақтан тыс юрисдикцияны енгізуге мүмкіндік берді. Ол 2022 жылдың 1 тамызынан бастап жұмыс істей бастады. Енді процеске қатысушылар өздерінің географиялық тұрғылықты жері бойынша емес, біздің елімізде басқа сотқа жүгінуге құқылы. Дау қай сотқа жіберілетінін Робот бағдарламасы анықтайды. Біздің ойымызша, экстерриториялық юрисдикцияны одан әрі дамытудың айқын артықшылықтары бар.

Қазіргі уақытта Әділет министрлігі цифрландыру министрлігі қызметінің негізгі бағыттарын қамтитын цифрлық сот төрелігі саласындағы 12 жобаның пулын дайындауда. Олардың екеуі - « электрондық сараптама «және» электрондық заң көмегі «-құқық қорғау және сот жүйесінің жұмыс істеуін қамтамасыз етумен тығыз байланысты:» электрондық сараптама « жүйесі сот-медициналық сарапшылардың жұмыс сапасын, олардың объективтілігі мен тәуелсіздігін арттыруға мүмкіндік береді, сондай-ақ өзара іс-қимылды автоматтандырады.

Сот-медициналық сарапшылар қызметінің ашықтығы сарапшыларды адамның қатысуынсыз автоматтандырылған жүйемен кездейсоқ таңдау есебінен қамтамасыз етіледі. Қолдау шеңберінде жүйенің жұмыс істеуін жаңғырту және сот-сараптама қызметіне ведомстволық бақылауды күшейту жоспарлануда. «Е-зап көмегі» жобасына келетін болсақ, ол мемлекеттік кепілдіктерді құқықтық қамтамасыз ету үшін негіз құруды, сондай-ақ олармен онлайн-диалог бойынша қызметті автоматтандыру мақсатында адвокаттардың, заң кеңесшілерінің, сот ісін жүргізуге қатысушылардың және басқа да мүдделі тараптардың өзара іс-қимыл жүйесін әзірлеуді қамтиды. басқа мүдделі тараптар олармен онлайн-диалог жүргізу жөніндегі қызметті автоматтандыру мақсатында.

2020 жылы Электрондық қылмыстық сот ісін жүргізу жүйесінде «ыңғайлы» адвокатты таңдау қаупін болдырмайтын мемлекеттік корпорацияларда адвокаттарды «кездейсоқ» тағайындау сервисі іске қосылды [4].

Үлкен деректер саласындағы заманауи жетістіктер қоғамның көптеген салаларында (негізінен экономикалық, әскери және білім беру), соның ішінде сот төрелігін жүзеге асыруда бұрын-соңды болмаған жаңа мүмкіндіктер туғызады. Дегенмен, бұл белгілі бір тәуекелдерді (айқын, бірақ жасырын), соның ішінде қылмыстық сипаттағы және проблемаларды (соның ішінде адам құқықтарын қорғаумен байланысты) болдырмайды. Өздеріңіз білетіндей, көптеген танымал информатика қайраткерлері жасанды интеллекттің бақылаусыз дамуы адамзат өркениетінің өмір сүруіне қауіп төндіретінін ескертті, өйткені нейрондық желілер адамға қарағанда ақылды бола бастайды.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Құжаттарға сәйкес, жасанды интеллект және үлкен деректер элементтері 2022 жылдан бастап Қазақстанда «сот практикасын цифрлық талдау» қызметіне енгізілетін болады. Компьютер жоғары жылдамдықты тінтуірді басу арқылы миллиондаған сот тәжірибесін талдайды. Кілт сөздерді іздеуден басқа, ситуациялық талдау да мүмкін. Бағдарлама сот шешімдерінің мәнін түсінуге, оларды бір-бірімен салыстыруға, ауытқуларды анықтауға және азаматтық істердің нәтижесін болжауға мүмкіндік береді. Ол сондай-ақ судьяларға тиісті өтініш түскен кезде апелляциялық сотқа дейін ұқсас істер бойынша сот практикасын қарауға мүмкіндік береді.

Дегенмен, шешімдерді әрқашан судьялардың өздері қабылдайды: жасанды интеллект судьяларды алмастырмайды: бұл олардың күнделікті міндеттерін айтарлықтай жеңілдетеді. Жасанды интеллект талдауы тек қосымша анықтамалық материал ретінде пайдалануы керек.

Ақпараттық-технологиялық қауымдастықтар Smart Bridge платформасындағы қызметтен алынған сот-медициналық ақпаратты пайдалана алады және оны өздерінің аналитикалық өнімдерін әзірлеу үшін қолдана алады [5].

Жеке сот орындаушыларының шетелге шығуды шектеу туралы шешімдерін келісу процесі роботтандырылды: 2022 жылы Роботтар сот орындаушыларының шетелге шығуды шектеу туралы шешімдерін келісу бойынша 151 000 материалды тіркеді, келіп түскен 156 4,7 000-нан Бас тартылды, судья 126 000 материалды мақұлдады. 2022 жылдың наурызынан бастап робот 8000-нан астам өтініш тіркеді. Бұл зерттеу әртүрлі талдау әдістерін қолдану арқылы жүргізілді. Осылайша, функционалдық талдау әдісі Жасанды интеллект түсінігін ашу, оның сот жүйесіндегі рөлі мен құқықтық табиғатын анықтау үшін пайдалы болды. Логикалық талдау әдісі Бигдатаға тән белгілерді және оның өзіне тән элементтерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

Бұл әдіс сот ісін жүргізуде бигдатыны қолдануды қабылдауға әсер ететін әртүрлі факторларды талдауға және жіктеуге мүмкіндік береді және қандай факторлар нақты жағдайға дұрыс шешім қабылдау үшін ең маңызды болып табылады [6].

Дедуктивті әдіс үлкен деректерді олардың айрықша ерекшеліктері мен қызметті жүзеге асыру принциптері негізінде сипаттауға мүмкіндік берді. Салыстырмалы-құқықтық

талдау әдісі Еуропа елдері мен Қазақстанның сот жүйелерінің тәжірибесін зерделеуде пайдалы болды. Атап айтқанда, АҚШ сияқты мемлекеттердің тәжірибесі ескерілді.

Нәтижелер және оларды талқылау

Соттарда үлкен деректерді пайдалану айтарлықтай адам ресурстарын босатады, тәуекелдерді азайтады, шешім қабылдауға көмектеседі, судьяларға күрделі істерге назар аударуға мүмкіндік береді және адамдардың сот төрелігіне қол жеткізуін жеңілдетеді. Сервис Жоғарғы Соттың Ахуалдық орталығымен (СЦВС) біріктірілген, ол соттардың жұмысын басқаруға және талдауға, ақпараттың өзекті көздеріне негізделген сот төрелігі жүйесін құруға ықпал етуге арналған. C CVS автоматты түрде сот процестерін, сот ісін жүргізуді, ақпараттық қауіпсіздікті, AVF пайдалануды және басқа көрсеткіштерді бақылайды және талдайды. 850 көрсеткіш бойынша деректер Республика, штат және шалғай аудандардағы кемелер үшін қолжетімді. Бұл нақты уақыт режимінде іс жүргізу мерзімдерін, сот жүктемесін, істер санаттарын және т.б. сақтау туралы ондаған аналитикалық есептерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұрын 20 күн болған мұндай талдау қазіргі заманғы технологиялардың арқасында 20 минутты алады. Істі дайындауға кететін уақытты қысқарту заңгерлік қызметтердің құнын төмендетеді және әділеттілікті қол жетімді етеді.

Деректерді талдау сот жүйесін дамытудың жаңа процестері мен мүмкіндіктерін ашады. Кейбір жағдайларда АҚШ-та жалпыға қол жетімді үлкен деректерді талдау нәтижелері сот істерінде дәлел ретінде пайдаланылды. McKinsey & Company зерттеуіне сәйкес, заңгерлердің 13% - ы болашақта автоматтандырылған технологиялармен алмастырылуы мүмкін [7].

Қорытынды

Қорытындылай келе, сот практикасында үлкен деректер мен жасанды интеллектті қолдану өте тиімді деп айтуға болады. Үлкен деректерді талдау сот практикасына айтарлықтай пайда әкелуі мүмкін. Мысалы, көптеген сот істерін зерттеу негізінде уақыт пен ресурстарды үнемдеуге және бәсекелестерден артықшылық жасауға мүмкіндік беретін қысқаша және ақпараттық қорытындылар жасауға болады.

Деректерді талдау сот практикасына айтарлықтай көмектесе алады, мысалы, көптеген сот процестерін зерделеу негізінде қысқаша және ақпараттық қорытынды жасауға мүмкіндік береді, осылайша уақыт пен ресурстарды үнемдейді және бәсекелестерден артықшылық жасайды. Алайда, ұлттық сот жүйесінің шектеулеріне байланысты заң тәжірибесінде үлкен деректерді пайдалану әлі дамыған жоқ. Big Data – ны сот тәжірибесінде пайдалану артықшылықтары мен перспективалары туралы айтар болсақ:

- 1 Үлкен деректер жаһандық мәселелерді шешуге көмектеседі;
- 2 Үлкен деректер тіпті мемлекеттік деңгейде де шығындарды үнемдеуге көмектеседі;
- 3 Жақын болашақта үлкен деректер шешім қабылдаудың негізгі құралы болады;
- 4 Ұқсас істерге талдау жасай отырып, нақты дау бойынша шешім қабылдауда септігін тигізеді;
- 5 Қаралып жатқан істер бойынша алдын – ала болжам жасай алады;
- 6 Адам құқықтары бойынша Еуропалық соттың шешіміне талдау жасау барысында қолданылуы.

Жалпы, енгізілген технологиялар адамдарды судья ретінде алмастырмайды, бірақ сот практикасының біркелкілігін қамтамасыз ету және процеске қатысушылардың құқықтарының сапасын қорғаудың қосымша құралы болады.

Жақын арада үлкен деректер шешім қабылдаудың негізгі құралдарының бірі болатынына күмән жоқ.

Қаржыландыру «Big Data: ұлттық және халықаралық тәжірибе құқықтық жүйесін реттеу мәселелері» ЖРН АП23489796 ғылыми мақаласын Қазақстан Республикасы Ғылым

және жоғары білім Министрлігінің Ғылыми комитеті 2024-2026 жылдар кезеңіне қаржыландырды. ғылыми-техникалық бағдарламаларды қаржыландыру шеңберінде.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Мерғалиев А. Сот жүйесінде IT сервисті қолдану мәртебесі бойынша Қазақстан төртінші орында – 2025. [Электрондық ресурс] - URL: <https://el.kz> (қаралу уақыты: 16.12.2024).
- 2 Сейтаева Ж.С., Алимханова А.Р. Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан. Международный круглый стол Использование цифровых технологий в борьбе с торговлей людьми в странах Центральной Азии - 2023. – 28 б.
- 3 Клиффорд А. Большие данные: Как растут ваши данные. 04 Сен 2008 - Природа - Том 455, Вып.: 7209, с. 28-29 – 2025. - [Электронный ресурс]. - URL: <https://scispace.com> (дата обращения 13.12.2024).
- 4 Жаксыгельдин Е.А. Қылмысқа қарсы көрсетуде жасанды интеллектті қолдану – 2025. - [Электрондық ресурс]. - URL: <https://cyberleninka.ru> (қаралу уақыты: 13.01.2025).
- 5 Электронное правительство и госуслуги. В Казахстане запустили интеграционную платформу Smart Bridge. - 2025. - [Электронный ресурс]. - URL: <https://www.gov.kz> (дата обращения: 10.01.2025).
- 6 Dirk Schoenmaker, Willem Schramade. Investing for long-term value creation // Journal of Sustainable Finance & Investment. – 2019. – № 9 (4). – P. 356-377. – DOI: 1080/20430795.2019.1625012 - 2025. - Available at: - URL: <https://www.researchgate.net> (accessed: 08.01.2025).
- 7 Андреас Вайгенд. BIG DATA. Вся технология в одной книге. – Калифорния: Эксмо. 2018. – 158 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БОЛЬШИХ ДАННЫХ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВРЕМЕННОЙ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ

Аннотация

Актуальность исследования объясняется необходимостью решения проблем, связанных с применением Big Data и искусственного интеллекта в судебной системе. Электронное правосудие является одним из основных векторов модернизации судебной системы, позволяющим быстро и эффективно защищать конституционные права и свободы граждан, делать правосудие доступным и открытым. Основными задачами судебной системы являются обеспечение беспрепятственного и удобного доступа к правосудию через IT-сервисы, автоматизация судопроизводства и работа с большими данными с учетом передового международного опыта, в том числе создание электронных судов, систем управления уголовными делами, функционала выражения, преобразование его в текстовый формат, автоматизация рабочих процессов.

Целью статьи является исследование применения больших данных и искусственного интеллекта в современной судебной системе. Гражданский процесс повысил эффективность использования искусственного интеллекта в таких сферах, как правосудие, и усилил его потенциал для защиты прав человека. Прокуроры используют смарт-решения для защиты прав граждан и бизнеса, общественных интересов.

Одной из основных целей гражданского судопроизводства на сегодняшний день является обеспечение беспрепятственного и удобного доступа к правосудию через IT-сервисы, автоматизация судопроизводства и работа с большими данными с учетом передового мирового опыта, в том числе создание электронных судов, системы управления уголовными делами, функционала распознавания речи, преобразование его в текстовый формат, работа автоматизация процессов.

Еще одна область, в которой юристы сталкиваются с новой технологией анализа информации, – это использование больших данных для разработки алгоритмов, которые начинают принимать решения для человека. Именно применение этих программ является началом наиболее проблемных вопросов, в частности, возникает вопрос о правоприменении юристов в случае возникновения ошибок. Таким образом, исследования в этой статье, несомненно, будут полезны многим юристам при использовании больших данных.

Ключевые слова: большие данные, искусственный интеллект, судебная система, информационная безопасность, оцифровка

THE USE OF BIG DATA AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE MODERN JUDICIAL SYSTEM

Abstract

The relevance of the study is explained by the need to solve problems related to the use of Big Data and artificial intelligence in the judicial system. Electronic justice is one of the primary vectors of modernizing the judicial system, enabling it to quickly and effectively protect the constitutional rights and freedoms of citizens and make justice accessible and transparent. The main tasks of the judicial system are to ensure unhindered and convenient access to

justice through IT services, automation of legal proceedings and work with big data, taking into account international best practices, including the creation of electronic courts, criminal case management systems, expression functionality, converting it to text format, and automation of work processes.

The purpose of the article is to study the application of big data and artificial intelligence in the modern judicial system. Civil procedure has increased the effectiveness of artificial intelligence in courts, such as the judiciary, and enhanced its potential to protect human rights. Prosecutors utilize innovative solutions to safeguard the rights of citizens and businesses, as well as public interests.

One of the main goals of civil proceedings today is to ensure unhindered and convenient access to justice through IT services, automation of legal proceedings and work with big data, taking into account international best practices, including the creation of electronic courts, criminal case management systems, speech recognition functionality, converting it to text format, and process automation..

Another area in which lawyers are confronted with new information analysis technology is the use of big data to develop algorithms that begin to make decisions on behalf of humans. It is the use of these programs that is the beginning of the most problematic issues, in particular, the question arises of the law enforcement of lawyers in case of errors. Thus, the research in this article will be undoubtedly helpful to many lawyers when using big data.

Keywords: big data, artificial intelligence, judicial system, information security, digitization

REFERENCES

- 1 Mergaliev A. Sot júiesinde IT servistı qoldanu mártebesı boıynsha Qazaqstan tórtınshı orynda [*In the court session, the status of a Service koldan in God's Kazakhstan occupies four places*]– 2025. Available at: - URL: <https://el.kz> (accessed: 16.12.2024). [In Kazakh]
- 2 Sejtayeva ZH.S., Alimhanova A.R. Akademiya pravoohranitel'nyh organov pri General'noj prokurature Respubliki Kazakhstan. Mezhdunarodnyj kruglyj stol Ispol'zovanie cifrovyyh tekhnologij v bor'be s trgovlej lyud'mi v stranah Central'noj Azii [*Academy of Law Enforcement Agencies under the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan. International Round Table Use of Digital Technologies in Combating Human Trafficking in Central Asian Countries*] - 2023. – 28 p. [In Russian]
- 3 Klifford A. Linch. Bol'shie dannye: Kak rastut vashi dannye. [*Big Data: How Your Data Grows.*] 04 Sen 2008. - Priroda - Tom 455, Vyp.: 7209, P. 28-29 – 2025. Available at: - URL: <https://scispace.com> (accessed: 13.12.2024). [In Russian]
- 4 Jaqsygeldin E.A. Qylmysqa qarsy kórsetude jasandy intellekti qoldanu [*Using artificial intelligence in crime prevention*]– 2025. - URL: <https://cyberleninka.ru> (accessed: 13.01.2025). [In Kazakh]
- 5 Elektronnoe pravitel'stvo i gosuslugi. V Kazahstane zapustili integracionnuyu platformu Smart Bridge. [*The integration of the Smart Bridge platform is being implemented in Kazakhstan*]– 2025. Available at: - URL: <https://www.gov.kz> (accessed: 10.01.2025). [In Russian]
- 6 Dirk Schoenmaker, Willem Schramade. Investing for long-term value creation // Journal of Sustainable Finance & Investment. –2019. – № 9 (4). – P. 356-377. – DOI: 1080/20430795.2019.1625012 - 2025. Available at: - URL: <https://www.researchgate.net> (accessed: 08.01.2025). [In English]
- 7 Andreas Vajgend. BIG DATA. Vsyá tekhnologiya v odnoj knige. [*BIG DATA. All technology in one book*]– Kaliforniya: Eksmo, 2018. – p.158. [In Russian]

Information about authors:

Zhazira Saparbekova - **corresponding author**, doctoral student of the Department of Civil Law and Civil Procedure, Labour Law, Al-Farabi KazNU, Almaty, Republic of Kazakhstan

E-mail: Zhake9344@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0652-2393>

Gulmira Nurahmetova - candidate of legal sciences, associate professor, deputy head on educational, methodical and educational work of the department of civil law, civil process and labour law of KazNU named after Al-Farabi, 71 Al-Farabi Street, Almaty, 050038, Almaty, Republic of Kazakhstan

E-mail: nurahmetova.74@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0670-0625>

Bagila Tleulesova - PhD Doctor, Senior Lecturer of the Department of Jurisprudence of Aktobe Regional University named after K.Zhubanov, Aktobe, Republic of Kazakhstan

E-mail: tleulesova1983@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2798-783X>

Bekzat Abdullaeva -Senior Lecturer, Department of Jurisprudence, Kyzylorda University named after Korkyt Ata, Kyzylorda, Republic of Kazakhstan

E-mail: Bekzat-1980@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4275-0937>

Информация об авторах:

Жазира Сапарбекова – **основной автор**, докторант кафедры гражданского права и гражданского процесса, трудового права КазНУ имени аль – Фараби, г. Алматы, Республика Казахстан

E-mail: Zhake9344@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0652-2393>

Гульмира Нурахметова – кандидат юридических наук, доцент, зам. заведующей кафедрой по учебной, методической и воспитательной работе гражданского права, гражданского процесса и трудового права КазНУ имени аль – Фараби, г.Алматы, Республика Казахстан

E-mail: nurahmetova.74@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0670-0625>

Багила Тлеулесова – PhD, старший преподаватель кафедры Правоведение Актюбинского регионального университета имени К.Жубанова, г.Актобе, Республика Казахстан

E-mail: tleulesova1983@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2798-783X>

Бекзат Абдуллаева - старший преподаватель кафедры Правоведение Кызылординского университета имени Коркыт Ата, г.Кызылорда, Республика Казахстан

E-mail: Bekzat-1980@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4275-0937>

Авторлар туралы ақпарат:

Жазира Сапарбекова – **негізгі автор**, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің азаматтық құқық және азаматтық іс жүргізу, еңбек құқығы кафедрасының докторанты, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: Zhake9344@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0652-2393>

Гульмира Нурахметова - заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, азаматтық құқық, азаматтық іс жүргізу және еңбек құқығы кафедрасы меңгерушісінің оқу-әдістемелік және тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, 050038, Алматы қ., Қазақстан

E-mail: nurahmetova.74@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0670-0625>

Багила Тлеулесова – PhD, құқықтану кафедрасының аға оқытушысы, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: tleulesova1983@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2798-783X>

Бекзат Абдуллаева - құқықтану кафедрасының аға оқытушысы, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: Bekzat-1980@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4275-0937>